

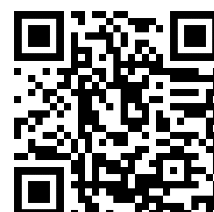


بازیابی بنگاه‌های کوچک و متوسط پس از کووید-۱۹ و توانمندسازی آنها



معاونت بررسی‌های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران





تهیه کننده: مهسا رجبی نژاد

ناظر: عاطفه قاسمیان

واحد گردآوری و تحلیل آمارهای اقتصادی

معاونت بررسی‌های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

اسفند ۱۴۰۰

از طریق ایمیل زیر می‌توانید پیشنهادهای و نظرات اصلاحی خود را به واحد مربوطه منعکس نمایید:

Economic.tccim@gmail.com

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

چکیده:

مرکز تجارت بین‌المللی به تازگی گزارشی منتشر کرده که در آن به بررسی چشم‌انداز بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌پردازد و نشان می‌دهد پس از همه‌گیری کووید-۱۹، این بنگاه‌ها چگونه می‌توانند خود را بازسازی کنند و برای رویارویی با بحران آب و هوایی در آینده آماده شوند. در این گزارش، به نقش سازمان‌های حمایتی، دولت‌ها، بنگاه‌های پیشرو در زنجیره‌های ارزش جهانی و سازمان‌های بین‌المللی در جهت توانمندسازی بنگاه‌های کوچک برای افزایش رقابت‌پذیری و پایداری آنها اشاره شده است.

مرکز تجارت بین‌المللی، برای تهیه این گزارش، حدود ۴۶۹۴ مصاحبه انجام داده است که از این تعداد، ۱۱ بنگاه نیز در ایران قرار داشته‌اند.

در ادامه، به جزئیات بیشتری در خصوص نتایج این گزارش اشاره می‌شود.

همه‌گیری کووید-۱۹، آسیب‌های اقتصادی و اجتماعی ناشی از عدم آمادگی را به همراه داشت. همه‌گیری این بیماری و اقداماتی که در جهت مهار آن صورت گرفت، علاوه بر تلفات وحشتناک آن بر زندگی انسان‌ها، بنگاه‌های بزرگ و کوچک را در سراسر جهان تحت تاثیر قرار داده است.

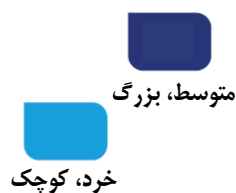
برای بنگاه‌های کوچک و متوسط با منابع کمیاب، دوام آوردن در شرایط همه‌گیری کووید-۱۹ بسیار چالش برانگیز بود، زیرا بیشترین آسیب‌ها بر این بنگاه‌ها تحمیل گردید، به طوری که بر اساس مطالعات انجام شده، ۶۰ درصد از کسب‌وکارهای خرد و ۵۷ درصد از کسب و کارهای کوچک تحت تاثیر قرار گرفتند. شایان ذکر است، این رقم برای بنگاه‌های بزرگ حدود ۴۳ درصد بوده است. دلیل این اتفاق را می‌توان انعطاف‌پذیری کمتر بنگاه‌های کوچک در مقایسه با بنگاه‌های بزرگتر دانست.

شاخص تاب‌آوری در ۷۷۰ بنگاه کوچک و متوسط نشان می‌دهد:

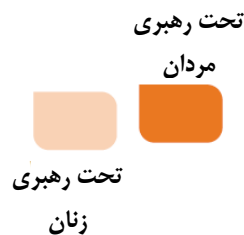
- پیش از همه‌گیری کووید-۱۹، امتیاز تاب‌آوری بنگاه‌های خرد و کوچک، ۱۶ درصد پایین‌تر از بنگاه‌های بزرگ بوده است.
- به طور مشابه، بنگاه‌هایی که توسط رهبران جوان هدایت می‌شوند، نسبت به بنگاه‌هایی که توسط افراد بالای ۳۴ سال رهبری می‌شوند، امتیازات تاب‌آوری پایین‌تری را به خود اختصاص داده‌اند.
- تفاوت امتیاز تاب‌آوری بنگاه‌هایی که رهبران آنها را زنان تشکیل می‌دهند، اگرچه تفاوت معناداری نسبت به بنگاه‌های تحت هدایت مردان ندارد، اما پایین‌تر بوده است.

میانگین شاخص تاب‌آوری

بر اساس اندازه بنگاه



بر اساس جنسیت



بر اساس سن



تاب‌آوری مبتنی بر قدرت فرآیندهای تجاری یک بنگاه، ارتباطات داخلی و خارجی آنها است. این شاخص نشان می‌دهد یک بنگاه در زمان وقوع بحران چگونه عمل می‌کند و شانس موفقیت بلندمدت آن چقدر است. به عنوان مثال، در طول همه‌گیری کووید-۱۹، تنها ۱۶ درصد از بنگاه‌های تاب‌آور، اخراج کارمندان خود را گزارش کردند، در حالی که این رقم برای بنگاه‌هایی که تاب‌آوری آنها پایین‌تر بود، حدود ۷۶ درصد بوده است. از آنجایی که بنگاه‌های کوچک و متوسط حدود ۹۰ درصد از کسب و کارها و بیش از ۵۰ درصد اشتغال را در سراسر جهان تشکیل می‌دهند، از بین رفتن آنها پیامدهای اجتماعی و اقتصادی

فاجعه‌باری را در پی خواهد داشت. درست زمانی که بنگاه‌های کوچک و متوسط از اولین موج‌های همه‌گیری کووید-۱۹ شروع به ظهور می‌کنند، چالش گسترده‌تر دیگری در حال ظهور بوده و آن چیزی نیست جز تغییرات آب و هوایی.

بسیاری از دانشمندان معتقدند که اثرات تغییرات آب و هوایی در بلندمدت به مراتب مخرب‌تر از همه‌گیری کووید-۱۹ خواهد بود. در حالی که دامنه تأثیرات احتمالی بسته به مدل مورد استفاده متفاوت است، آسیب اقتصادی تغییرات آب و هوا می‌تواند بدتر از ابتلا به یک بیماری همه‌گیر باشد.

تجارب مدیران در طول همه‌گیری کووید-۱۹، آنها را از نیاز به ایجاد تاب‌آوری برای رویارویی با بحران‌های آینده، از جمله تغییرات آب و هوایی آگاه کرد. در واقع، بنگاه‌های کوچک و متوسط، تغییرات محیطی را به عنوان یک ریسک رقابتی تلقی می‌کنند.

علیرغم نگرانی‌های بنگاه‌های کوچک و متوسط در خصوص پیامدهای تغییر آب و هوا، سرمایه‌گذاری در جهت انطباق با این شرایط صورت نگرفته است. طبق بررسی‌های صورت گرفته، ۶۰ درصد از بنگاه‌های بزرگ گزارش کردند که برای کاهش قرار گرفتن در معرض خطرات زیست محیطی، سرمایه‌گذاری کرده‌اند. در مقابل، تنها ۳۸ درصد از بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط چنین سرمایه‌گذاری را انجام داده‌اند.

اگر عمدتاً بنگاه‌های بزرگ بتوانند برای انطباق با تغییرات آب و هوایی سرمایه‌گذاری کنند، در آینده، تنها این بنگاه‌ها آمادگی لازم برای مواجهه با این بحران را خواهند داشت. بنگاه‌های کوچک‌تری که اقدامی انجام ندادند، تنها سعی خواهند کرد که با بحران پیش آمده کنار بیایند و در این صورت دارایی‌های خود را از دست خواهند داد که این امر اثرات نامطلوبی بر رقابت و بقای آنها خواهد گذاشت. در حقیقت این اتفاق می‌تواند تمرکز بر بنگاه‌های بزرگ را افزایش دهد.

علیرغم تصویر تاریکی که کووید-۱۹ ترسیم کرده است، برخی از بنگاه‌های کوچک و متوسط توانستند درجه بالایی از انعطاف‌پذیری از خود را نشان دهند.

مرکز تجارت بین‌المللی در گزارش اخیر خود، نگرش‌های کلیدی ارائه شده توسط بنگاه‌های کوچک و متوسط انعطاف‌پذیر را برای همه بنگاه‌هایی که به طور فزاینده‌ای در معرض اختلالات قرار دارند، تجزیه و تحلیل نموده و درس‌های فراگرفته‌شده در حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط را در طول همه‌گیری جمع‌آوری و بررسی کرده است. در نهایت نیز نشان می‌دهد چگونه و تا چه حد می‌توان اقداماتی برای کاهش تأثیر بحران آب‌وهوایی انجام داد.

درس اول: تمرکز بر اصول بنیادی

بنگاه‌های کوچک و متوسط با چالش‌های بیشتری نسبت به بنگاه‌های بزرگ‌تر برای آماده شدن و انطباق با بسیاری از جنبه‌های تغییرات آب‌وهوایی مواجه خواهند شد که نشان‌دهنده محدودیت‌هایی است که این بنگاه‌ها به طور سنتی با آن مواجه هستند که از جمله آنها می‌توان به فقدان دانش، کمبود منابع مالی و تخصص برای اجرای اقدامات متقابل، اشاره کرد. بنگاه‌های دارای ظرفیت و اکوسیستم‌های تجاری ویژگی‌هایی دارند که به آنها اجازه می‌دهد در زمان‌های مناسب شکوفا شوند و در زمان‌های بحرانی به بقا ادامه دهند. بر اساس شواهد دو نظرسنجی ITC، کسب‌وکارهایی که در طول همه‌گیری وضعیت بهتری داشتند، توان رقابت‌پذیری خود را افزایش دادند که باعث افزایش انعطاف‌پذیری آنها شد.

اقداماتی که باعث افزایش ظرفیت رقابت بنگاه‌ها شده، آنها را در برابر شوک‌ها مقاوم کرده است. ویژگی‌هایی که باعث افزایش ظرفیت اتصال شده‌اند نیز، قدرت روابطی را که آنها برای دسترسی به اطلاعات و منافع در طول بحران استفاده کرده‌اند، تعیین کرده است. در نهایت، جنبه‌هایی که توانایی بنگاه‌ها را برای تغییر تقویت کرده، باعث تقویت استراتژی‌های آنها در پاسخ متقابل به بحران نیز شده است.

ارکان رقابت‌پذیری

ویژگی‌های مشترک

ارکان تاب‌آوری



کووید-۱۹ نشان داد که افراد می‌توانند خود را با هر شرایطی سازگار کنند؛ اگر نحوه قرار گرفتن در آن موقعیت را بدانند. کسب‌وکارها نیز از این مسئله مستثنی نبوده و اگر آگاهی لازم نسبت به خطرات و راه‌های ایجاد انعطاف‌پذیری را بدانند، می‌توانند خود را با شرایط جدید و بحران‌ها تطبیق دهند.

کسب و کارهای کوچک به اطلاعات به موقع، دقیق و روشن در مورد اثرات بالقوه تغییرات آب و هوایی، تغییرات در مصرف، تولید و تجارت که در پاسخ به بحران‌ها در حال ظهور است، نیاز دارند.

تأثیرات تغییر آب و هوا، مسیر نابرابری را دنبال می‌کند زیرا انتظار می‌رود حادث‌ترین تغییرات در مناطق و کشورهای با درآمد کم و عملکرد ضعیف در دستیابی به اهداف توسعه پایدار سازمان ملل رخ دهد. کسب‌وکارها در کشورهایی که به شدت آسیب دیده‌اند، تمایل به داشتن منابع، جایگزین‌ها و اطلاعات نسبتاً کمتری دارند.

بنگاه‌های کوچک و متوسط در کشورهای در حال توسعه نه تنها بار عمده تأثیرات مستقیم تغییرات آب و هوایی را متحمل خواهند شد؛ بلکه در انتهای اقداماتی قرار خواهند گرفت که عمدتاً در کشورهای توسعه یافته برای مقابله با آسیب یک سیاره در حال گرم شدن طراحی شده‌اند.

مقررات زیست‌محیطی اغلب در دستور کار دولت‌ها ظاهر می‌شود، زیرا آنها متعهد به کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای و کاهش میزان تغییرات آب و هوایی هستند. سیاست‌ها، مقررات، قوانین و مالیات‌های جدید آب و هوایی ممکن است منجر به ریسک‌های نظارتی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط شود. شایان ذکر است هزینه‌هایی از قبیل هزینه‌های مالی مرتبط با سازگاری و هزینه‌هایی برای عدم انطباق نیز وجود دارد.

علاوه بر این، همچنان قوانین روشنی در بسیاری از کشورها اجرا نشده و مجموعه‌ای از سیاست‌ها و اقدامات باعث ایجاد عدم اطمینان نیز شده است که بنگاه‌های کوچکتر را از برنامه‌ریزی گذار سبز خود باز داشته است.

استانداردهای پایداری داوطلبانه، مکمل مقررات دولتی بوده و از تنها ۱۵ مورد در سال ۱۹۸۰ به بیش از ۲۶۲ مورد در سال ۲۰۲۰ رسیده است. این استانداردها به خریداران آگاه از محیط زیست، از جمله خریداران شرکتی و مصرف‌کنندگان، سیگنال می‌دهند که چگونه از رویه‌های مورد نظر خاصی پیروی کنند.

به طور متناقض، گسترش استانداردهای پایداری، پتانسیل آنها را، به ویژه برای بنگاه‌های کوچک و متوسط، محدود می‌کند. تعداد آنها و همچنین سختگیری الزامات، آنها را از نظر فنی و مالی برای کسب‌وکارهای کوچک چالش برانگیز می‌کند. در واقع تنها ۵ درصد از بنگاه‌های خرد و ۱۳ درصد از بنگاه‌های کوچکی که توسط ITC در سطح جهانی مورد مصاحبه قرار گرفته‌اند، دارای گواهینامه استاندارد پایداری هستند.

وجود دانش در مورد خطرات آب و هوایی و نحوه سازگاری با آنها در میان بنگاه‌های کوچک و متوسط، کمیاب است. آنها اغلب توانایی شناسایی تهدیدات محیطی و به ویژه ارزیابی گزینه‌های سازگاری را ندارند. اگر سازمان‌های حامی کسب‌وکارها، دسترسی بنگاه‌های کوچک و متوسط را به چنین تخصص‌هایی تسهیل کنند، می‌توانند به پر کردن شکاف دانش کمک کنند. در عین حال، بنگاه‌های کوچک و متوسط برای برنامه‌ریزی انتقال سبز خود به اطلاعات به موقع و کاملاً تعریف شده‌ای نیاز دارند. بازیگران بخش دولتی و خصوصی باید خط مشی خود را به وضوح بیان کنند تا مدیران بنگاه‌های کوچک و متوسط بتوانند از سرمایه‌گذاری یا شروع به سرمایه‌گذاری‌هایی که در تضاد با اقدامات آتی است، اجتناب کنند.

درس سوم: استفاده از فرصت‌ها

گذار به سمت شیوه‌های پایدار به عنوان یک چالش تلقی می‌شود، اما در عین حال فرصتی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط در جهت تقویت رقابت و انعطاف‌پذیری خود است. اگرچه ۵۸ درصد از شرکت‌هایی که توسط ITC در سال ۲۰۱۹ مورد بررسی قرار گرفتند، انتظار داشتند اقدامات تغییرات آب و هوایی بر آنها تأثیر منفی بگذارد، ۳۹ درصد انتظار داشتند تأثیر مثبتی داشته باشد.

پنج عامل وجود دارد که منجر به سبز شدن کسب و کارهای بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌شود:

- افزایش تاب‌آوری
- کاهش هزینه و بهره‌وری بالاتر
- رعایت مقررات مربوط به آب و هوا
- دسترسی به بازارها
- واجد شرایط بودن برای تامین مالی سبز

اقداماتی برای کاهش ردپای زیست محیطی بنگاه‌ها بوده- که یا بدون هزینه بوده و یا هزینه‌های ناچیزی را در بر می‌گیرد، مانند تغییر مدیریت آب، برق و مواد شیمیایی- به سرعت جواب می‌دهند. اگرچه این «پیروزی‌های سریع» می‌تواند اولین گام را در سبز کردن شیوه‌های کسب‌وکار بنگاه‌های کوچک و متوسط نشان دهد، سرمایه‌گذاری‌های بزرگ‌تر مزایای بسیار مهم‌تری را برای بنگاه‌ها و کره زمین به ارمغان می‌آورند.

برای مثال، پرهزینه‌ترین اقداماتی که توسط بنگاه‌های کوچک و متوسط شرکت‌کننده در بررسی‌های مرکز تجارت بین‌المللی، اتخاذ شده، نصب پنل‌های خورشیدی و تجهیزات برق است که نیاز به سرمایه‌گذاری اولیه قابل توجهی دارد. با این حال، انتظار می‌رود که این طرح‌ها پس از ۱۰ سال، بیشترین سود مالی و بزرگترین سود زیست‌محیطی را در کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای به همراه داشته باشد.

درس چهارم: حمایت

بنگاه‌های کوچک و متوسط برای گذار به سمت کسب و کارهای سبز، نیاز به حمایت دارند. همه ذینفعان باید ابزارهایی را برای رقابتی‌تر، انعطاف‌پذیرتر و پایدارتر شدن این بنگاه‌ها در اختیار آنها قرار دهند.

بنگاه‌های کوچک باید در مرکز گذار سبز قرار گیرند، زیرا سرمایه‌گذاری در آنها، منجر به ایجاد منافع خصوصی و اجتماعی مضاعفی به همراه خواهد داشت. طرح احیای سبز مجموعه‌ای از توصیه‌ها برای سازمان‌های حامی کسب و کار، دولت‌ها، بنگاه‌های پیشرو در زنجیره‌های ارزش جهانی و سازمان‌های بین‌المللی است تا به بنگاه‌های کوچک و متوسط برای شروع گذار سبز کمک کنند.

طرح احیای سبز برای حمایت از مشاغل کوچک

سازمان‌های بین‌المللی	بنگاه‌های پیشرو در زنجیره‌های ارزش جهانی	دولت‌ها	سازمان‌های حامی کسب و کارها	پذیرش پایداری
در نظر گرفتن ثبات در برنامه‌های توسعه	اتخاذ رویکردی جامع برای به اشتراک گذاشتن و مدیریت ریسک	گنجانیدن پایداری در برنامه‌های بازاریابی	توسعه تخصص در داخل یا جستجوی آن در خارج	
پلتفرمی برای اطلاعات	همه‌پند کردن/به رسمیت شناختن استانداردهای پایداری	همه‌پندگی برای اطمینان از انسجام رگولاتوری	ایجاد/پیوستن به شبکه‌ها برای به اشتراک گذاری دانش	
پیوستن بنگاه‌های کوچک و متوسط به انجمن‌های چند جانبه	منبعی از مکان‌های غیرسنتی	تفکر پیش از تصمیم‌گیری	ساخت اکوسیستم حمایت محلی	
ترویج راه‌حل‌های مالی مناسب	تسهیل دسترسی به منابع مالی زنجیره تامین	ارائه مشوق‌هایی برای تامین مالی سبز	واسطه‌های قابل اعتماد باشید	
افزایش ارائه خدمات به بنگاه‌های کوچک و متوسط	ایجاد مهارت‌ها و فناوری تامین‌کنندگان کوچک	ترویج نوآوری با مهارت‌ها و فناوری‌ها	آموزش بنگاه‌های کوچک و متوسط برای رویکردهای سبز و نوآورانه	